



## Liberalizm

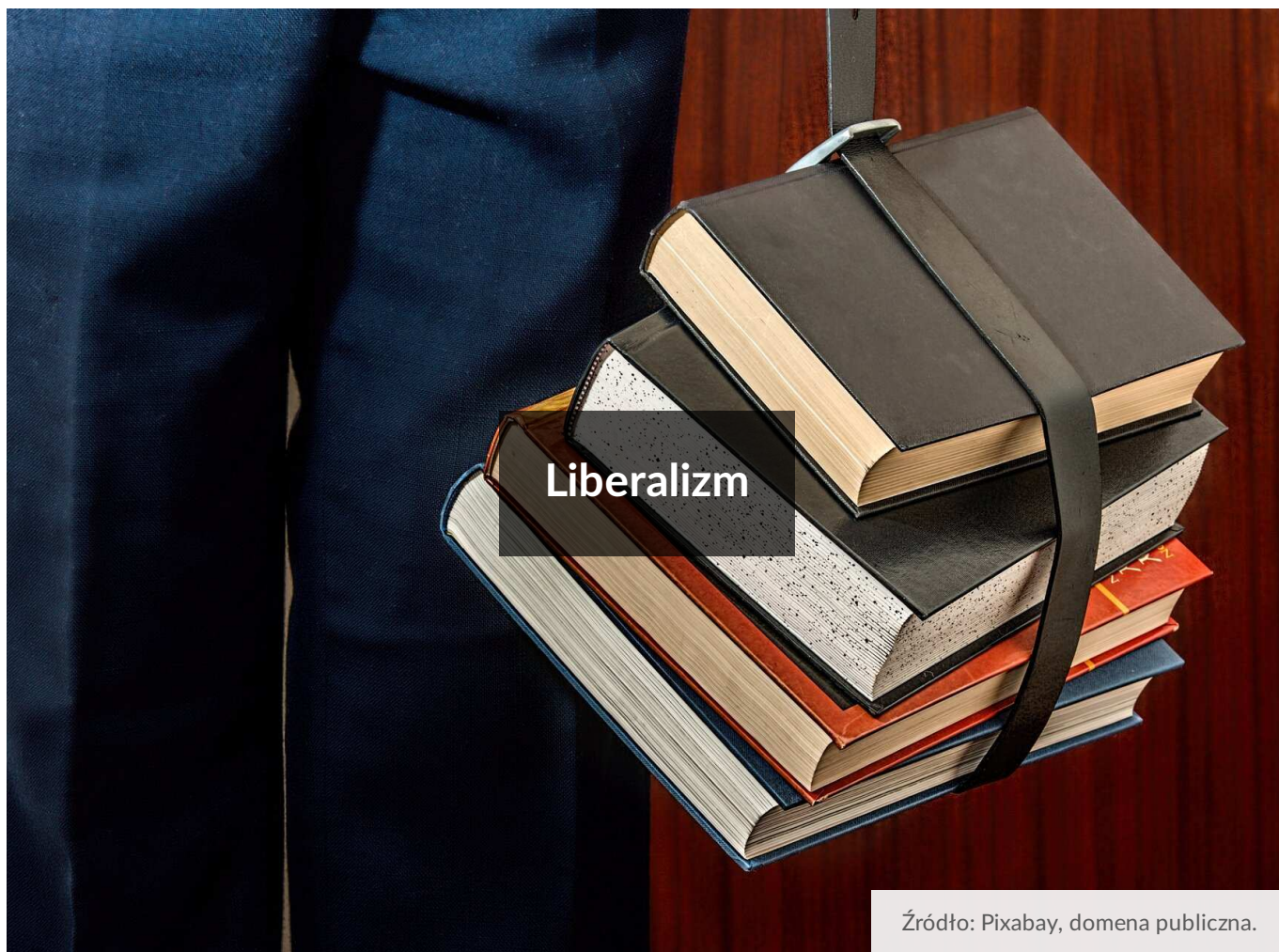
- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Audiobook](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

### Bibliografia:

---

- Źródło: *Wprowadzenie*, [w:] *Nowy liberalizm. Wybór tekstów*, red. Colin Tyler, Janusz Grygień, Touń, s. 9–25.
- Źródło: *Lewiatan*, [w:] Thomas Hobbes, *Antologia tekstów filozoficznych dla maturzystów, olimpijczyków, studentów i nauczycieli filozofii, cz. I, od Talesa do Kanta*, Kraków 2002, s. 133.

- Źródło: John Gray, *O rządzie ograniczonym*, Warszawa 1995, s. 93–97.
- Źródło: Witold Kwaśnicki, *Historia myśli liberalnej. Wolność Własność Odpowiedzialność*, dostępny w internecie: [kwasnicki.prawo.uni.wroc.pl](http://kwasnicki.prawo.uni.wroc.pl) [dostęp 30.06.2020 r.].
- Źródło: Charles Montesquieu, *O duchu praw*, tłum. Tadeusz Boy-Żeleński, dostępny w internecie: [wolnelektury.pl](http://wolnelektury.pl) [dostęp 30.06.2020 r.].



Materiał jest częścią serii „**Repetitorium**”.

W tym materiale powtórzymy wiadomości z jednego z działów wiedzy o społeczeństwie. Powtórzenie opierać się będzie na zestawie ćwiczeń interaktywnych z zakresu liberalizmu oraz pracy z tekstami źródłowymi i multimediami. W dalszej części znajdują się dokładniejsze informacje na temat tego, jak czytać polecenia oraz odpowiadać na pytania. Podpowiadamy, na co warto zwrócić uwagę.

### Twoje cele

- Przeanalizujesz typy poleceń do ćwiczeń dotyczących liberalizmu.
- Wskażesz różnice między liberalizmem a konserwatyzmem.
- Scharakteryzujesz cechy liberalizmu.
- Ocenisz swoją wiedzę, wykonując zestaw ćwiczeń.



# Przeczytaj

---

## Ćwiczenia

W powtórkowych lekcjach skupimy się na części poświęconej pytaniom. Odnoszą się one do wielu różnych materiałów źródłowych (nie tylko tekstów oraz ilustracji, ale również map, tabel czy wykresów itp.). Przede wszystkim musisz dokładnie zapoznać się z materiałami źródłowymi, ale także zwrócić uwagę na polecenia. Poniżej przybliżamy, jak rozumieć polecenia w zadaniach różnego typu:

Pamiętajcie, że odpowiedź musi odnosić się do źródła – błędem jest bazowanie wyłącznie na swojej wiedzy i zignorowanie podanego źródła. Chodzi bowiem o to, aby osoba odpowiadająca na pytanie umiejętnie połączyła analizę materiału źródłowego z własną wiedzą. Nie bójcie się korzystać z posiadanych informacji i zawsze odwołujcie się do podanych źródeł. Pamiętajcie również o tym, by wczytywać się w polecenia – czasem wiedza własna nie jest potrzebna, czasem tekst to tylko inspiracja, a innym razem należy połączyć wiedzę z interpretacją tekstu.

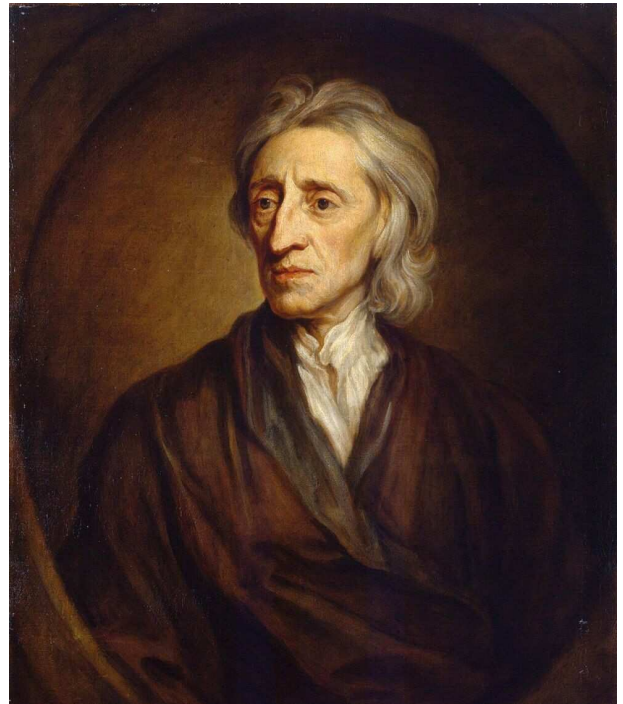
## Liberalizm

Liberalizm jest najstarszą ze współcześnie występujących doktryn politycznych. Prekursorami liberalizmu byli John Locke, Karol Monteskiusz (Charles Montesquieu), a w zakresie poglądów na gospodarkę – Adam Smith.

### John Locke

Na kartach *Dwóch traktatów o rządzie* (1690) sformułował koncepcję ustroju opartą na [teorii umowy społecznej](#) i podziale władzy. Racją bytu państwa jest jego zdaniem ochrona podstawowych dóbr jednostki, z których najważniejsza jest wolność. Władza ponosi odpowiedzialność przed społeczeństwem. Nie skupia się ona

w jednym najwyższym organie, lecz jest celowo podzielona, a ponadto ogranicza się do realizacji zadań zawartych w umowie, pozostawiając społeczeństwu swobodę we wszystkich pozostałych sprawach.

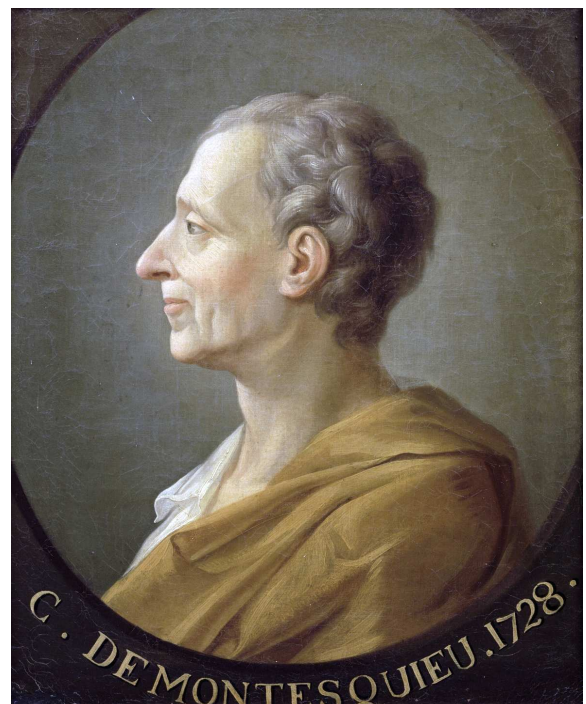


John Locke (1632–1704) – działał w Anglii w okresie Glorious Revolution (rewolucji angielskiej lat 1688–1689), która przesądziła o ewolucji ustroju ku konstytucyjnej monarchii parlamentarnej.

Źródło: domena publiczna.

## Karol Monteskiusz

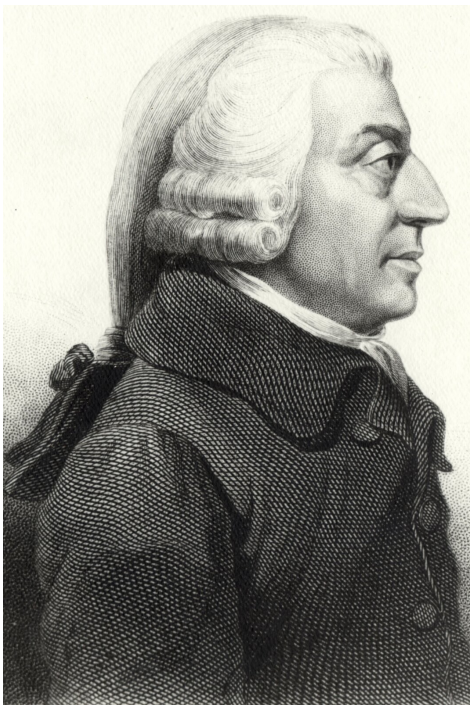
W dziele [\*O duchu praw\*](#) sformułował uznaną niemal powszechnie za klasyczną koncepcję [trójpodziału](#) i [równowagi władzy](#). Do dwuizbowego parlamentu należeć miała władza ustawodawcza (legislatywa) i kontrola władzy wykonawczej; władza wykonawcza (egzekutywa), która obejmowała sferę wielkiej polityki i administracji, była domeną monarchy i ministrów odpowiedzialnych przed parlamentem; z kolei wymiar sprawiedliwości (judykatywa) miał należeć do niezależnych i niezawisłych sądów. Równowagę między



rodzajami władzy zapewniał system mechanizmów pozwalających każdej z nich oddziaływać hamująco na decyzje dwóch pozostałych.

Charles Montesquieu (1689–1755) – żył we Francji o pokolenie później od Locke'a.  
Źródło: domena publiczna.

Ani Locke, ani Monteskiusz nie byli demokratami. Uważali, że o prawach wyborczych powinien przesądzać status materialny obywatela. Jego odpowiedni poziom miał gwarantować dojrzałość polityczną i adekwatny wkład finansowy w funkcjonowanie aparatu państwowego (wyborczy cenzus majątkowy).



Adam Smith (1723–1790).  
Źródło: domena publiczna.

Ekonomiczny aspekt doktryny liberalnej rozwinął Adam Smith. W ujęciu przez niego zaproponowanym gospodarka była tą strefą aktywności człowieka, która podlegała obiektywnym prawom, analogicznym do tych, które występują w przyrodzie.

Jej sprawne funkcjonowanie może zapewnić pozostawienie gospodarki w rękach wolnych, indywidualnych przedsiębiorców i powstrzymanie się władzy od wszelkiej ingerencji w samoregulujący się mechanizm gospodarki.

W ramach szeroko rozumianego kierunku liberalnego zarysował się podział na dwie tendencje.

Pierwszą z nich nazwać można tendencją klasyczną. Jej reprezentantem był Benjamin Constant (1767–1830). Tendencja klasyczna w swoich propozycjach ograniczała się do obrony



Alexis de Tocqueville (1805–1859) – wybitny badacz funkcjonowania amerykańskiego systemu politycznego (autor dzieła *O demokracji w Ameryce*).

Źródło: domena publiczna.

swobód jednostki, reguł wolnego rynku i wolnej wymiany międzynarodowej.

Druga tendencja zwana jest demokratyczną. Wśród jej postulatów odnaleźć można m.in. powszechne prawo wyborcze, gwarancję minimalnych praw socjalnych. Za jej reprezentanta uznaje się Johna Stuarta Milla (1806–1873).

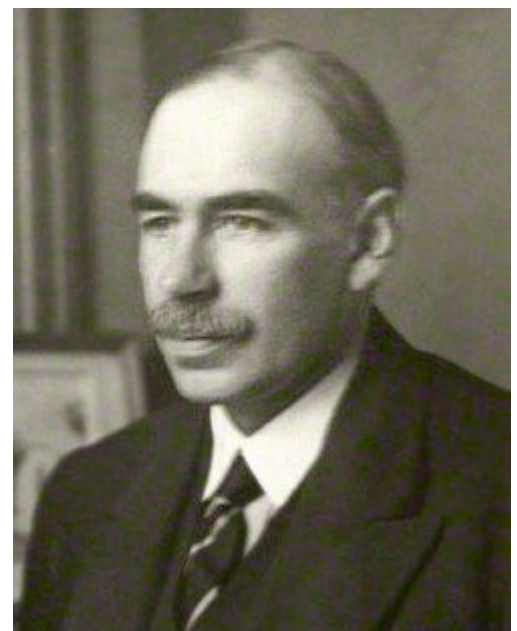
Postawę pośrednią reprezentował Alexis de Tocqueville, który liczył się z nieuchronną demokratyzacją państwa w warunkach liberalizmu.

W Niemczech doszło z kolei do symbiozy niektórych formacji liberalnych przez

dynamicznie rozwijający się ruch nacjonalistyczny.

W okresie dwudziestolecia międzywojennego uwypuklił się podział formacji liberalnej na demokratyczno-społeczny i klasyczny.

John Maynard Keynes postulował korektę wolnego rynku ze strony państwa (interwencjonizm państwowy), które powinno podejmować planowe ingerencje w gospodarkę (inwestycje publiczne, elementy planowania), stymulując jej rozwój i korygując rynkową dystrybucję dochodu narodowego na korzyść uboższej części społeczeństwa. Idealem społecznym miało stać się demokratyczne państwo dobrobytu (*welfare state*).



## Wspólne wartości dla wielu opcji liberalnych

Przedstawicielami liberalizmu w polskiej myśli politycznej w dwudziestoleciu międzywojennym byli Adam Krzyżanowski (wariant klasyczny) oraz Ferdynand Zweig (wariant socjalny).

## Słownik

### teoria umowy społecznej

zgodnie z teorią umowy społecznej społeczeństwo i państwo powstały na skutek porozumienia się (umowy) jednostek, które dotychczas żyły w tzw. stanie natury

### trójpodział władzy

podział władzy w państwie na władzę ustawodawczą, wykonawczą i sądowniczą; najbardziej rozpowszechniony system sprawowania władzy na świecie pozwalający na prawidłowe funkcjonowanie państwa demokratycznego

### równowaga władzy

władza ustawodawcza, wykonawcza i sądownicza są od siebie wyodrębnione i sprawowane przez osobne organy państwowe, poszczególne rodzaje władz nawzajem się kontrolują, ale również wspierają

# Audiobook

---

## Polecenie 1

Zapoznaj się z audiobookiem. Zastanów się, w jakim kierunku rozwinął się liberalizm w stosunku do swoich korzeni. Zapisz swoje spostrzeżenia.

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/Puhuf9ACj>

---

## Liberalizm w XX wieku

Po II wojnie światowej opcja społeczno-liberalna realizowała swój projekt społeczno-polityczny w większości europejskich państw demokratycznych. Największy sukces odniosła w Republice Federalnej Niemiec pod rządami koalicji chadecko-liberalnej z Konradem Adenauerem i Ludwigiem Erhardem na czele. Powstał wówczas system zwany społeczną gospodarką rynkową. Ten segment doktryny liberalno-społecznej przejęty jednocześnie przez socjaldemokrację pozwalał na formowanie socjalliberalnych koalicji rządowych.

Realizacji konkretnych programów politycznych towarzyszyła refleksja teoretyczna. Najdonioślejszym jej efektem była liberalna teoria sprawiedliwości Johna Rawlsa z 1971 roku. Ten amerykański filozof nawiązał do sformułowanej przez Johna Locke'a idei umowy społecznej, starając się zastosować jej model do zaprojektowania sprawiedliwego ustroju społecznego. Sprawiedliwość oznaczała dla Rawlsa dochowywanie reguł bezstronności, czyli *fairness*. Wypracowanie reguły sprawiedliwego systemu miało się dokonać w warunkach hipotetycznego stanu wyjściowego – było to nawiązanie do umowy społecznej. Począwszy od „opcji zerowej”, jednostki kształtowałyby tę umowę, nie znając wzajemnie swojego statusu materialnego i nie mając możliwości przewidzenia jej skutków dla swojej indywidualnej pozycji materialnej. Działanie to określił jako zasłona ignorancji. Skutkiem takiej umowy byłoby przyjęcie dwóch podstawowych zasad:

- 1) Każda osoba powinna mieć prawo do jak najbardziej pojemnego systemu równych wolności, dającego się pogodzić z podobnym systemem dla innych.
- 2) Nierówności społeczne i ekonomiczne mają być ułożone tak, aby:

- były z największą korzyścią dla najbardziej upośledzonych, pozostając w zgodzie z zasadą sprawiedliwego oszczędzania;
- wiązały się z dostępnością urzędów i stanowisk dla wszystkich w warunkach równości szans.

Na drugim biegunie liberalizmu rozwijał się neoliberalizm lub libertarianizm. Głównymi jego rzecznikami są Milton Friedman, Friedrich von Hayek, Ludwig von Mises i najpoważniejszy polemista Rawlsa – Robert Nozick. Libertarianie bronią klasycznej koncepcji państwa minimalnego w sferze gospodarki i polityki społecznej. Negują zasadność interwencji państwa w gospodarkę, twierdząc, że przynosi ona każdorazowo skutki odwrotne od zamierzonych. Bronią również prawomocności jego etycznych podstaw, argumentując, że jednostka – właściciel i dysponent własnej osoby – jest zdolna do samodzielnego i odpowiedzialnego kształtowania swojej przyszłości, a rolą państwa pozostaje egzekwowanie prawa i zapewnienie bezpieczeństwa. Neoliberalowie amerykańscy bliscy są formacji neokonserwatystów, a ślad ich poglądów można odkryć w polityce Partii Republikańskiej za prezydentury Ronalda Reagana czy też w polityce brytyjskich konserwatystów za rządów Margaret Thatcher.

---

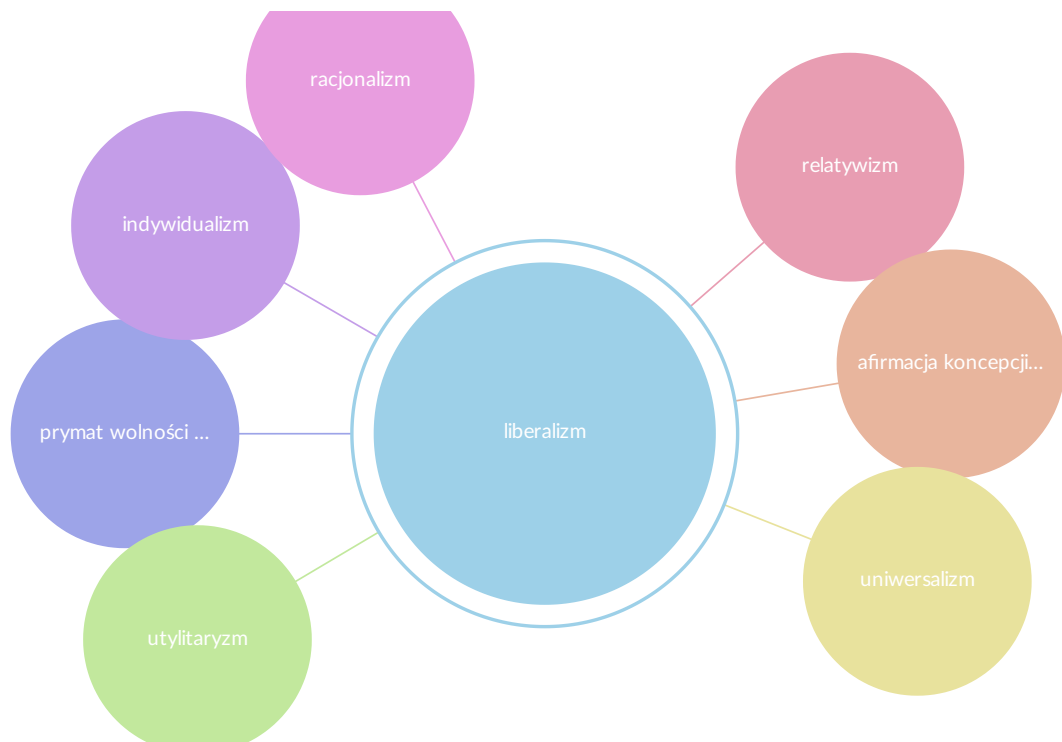
Oprac. na podst. A. Kunicka-Goldfinger, W. Kunicki-Goldfinger, M. Podbielkowski, *Repetitorium. Wiedza o społeczeństwie. Liceum – poziom podstawowy i rozszerzony*, Wydawnictwo Szkolne PWN, Warszawa-Bielsko-Biała 2011.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Twoje spostrzeżenia:

## Polecenie 2

Niezależnie od znacznych różnic można określić zespół wspólnych wartości dla wielu opcji liberalnych. Uzupełnij mapę myśli o konkretne przykłady realizacji wymienionych wartości.



Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

## Ćwiczenie 1

Scharakteryzuj polskie partie liberalne. Co je łączy, a co dzieli?

# Sprawdź się

---

Pokaż ćwiczenia:   

**Materiał źródłowy do ćwiczeń nr 1-4.**

” John Gray

## *O rządzie ograniczonym*

Omawiając zakres różnorodnych działań i instytucji, które uchodzą za elementy „państwa opiekuńczego”, niewiele jak dotąd powiedzieliśmy – oprócz kilku uwag związanych z negatywnym podatkiem dochodowym – o problemach ubóstwa i bezrobocia. Wynikało to po prostu stąd, że dzisiejsze ubóstwo, podobnie jak bezrobocie, to problemy głęboko zakorzenione, którym nie da się zaradzić poprzez opiekę socjalną czy zasiłki dla bezrobotnych.

Przede wszystkim należy dostrzec, że dzisiejsze ubóstwo, a z pewnością dotyczy to Wielkiej Brytanii, jest zjawiskiem raczej kulturowym aniżeli wyłącznie ekonomicznym. Inaczej mówiąc, jego przyczyny to przede wszystkim rozkład instytucji rodziny, niedostatki w wykształceniu i brak określonych umiejętności, a nie zwykły brak środków. Jest oczywiście wielu ludzi starych, niepełnosprawnych lub przewlekłe chorych, którzy mogą i powinni korzystać z bardziej hojnej i lepiej kierowanej alokacji środków rządowych. Odrębnym problemem jest jednak klasa niższa, o którą powinniśmy się obecnie szczególnie zatroszczyć – ta część naszego społeczeństwa, obejmująca kilka milionów gospodarstw domowych, która znajduje się praktycznie poza gospodarką rynkową lub związana jest z nią w bardzo niewielkim stopniu. Wszelkie sensowne działania

zmierzające do zmiany tej sytuacji powinny uwzględniać szczególnie dwa jej aspekty.

Po pierwsze, należy zauważyć, iż owa klasa niższa jest kategorią bardzo zróżnicowaną wewnątrznie, a nie homogeniczną. Obejmuje ona nie tylko trwale bezrobotnych, ale także niewykwalifikowanych młodych ludzi, zubożałych emerytów, rozbite rodziny i szereg innych grup.

Po drugie, już najwyższy czas zrozumieć, że istnienie tej klasy jest w dużej mierze wytworem interwencjonizmu państwowego. Ubóstwo wśród emerytów jest, jak już zauważyliśmy, produktem ubocznym inflacji i nadmiernych obciążeń podatkowych minionych dziesięcioleci. Strukturalne i długoterminowe bezrobocie to konsekwencje ograniczeń w gospodarce nakładanych przez politykę rządu. Bezrobocie wśród młodzieży jest, przynajmniej po części, efektem niedostatków szkolnictwa, które nie potrafi zapewnić elementarnej znajomości czytania, pisania i rachowania, a tym samym nie buduje przyszłego kapitału ludzkiego. Ubóstwo jest w znacznym stopniu rezultatem systemu podatkowego, bowiem najubożsi płacą relatywnie wyższe podatki niż inne grupy społeczne. Z podatkami wiąże się także bezrobocie, ponieważ obowiązkowe ubezpieczenia i opodatkowanie firm to w rezultacie fiskalne obciążenie miejsc pracy. Również obecne ulgi podatkowe dostępne z tytułu odsetek hipotecznych od lokali własnościowych przyczyniają się do bezrobocia, ponieważ podnoszą ceny domów, a tym samym utrudniają mobilność. Zniesienie tych szkodliwych elementów obecnego systemu opodatkowania z pewnością przyczyniłoby się do zmniejszenia problemów ubóstwa i bezrobocia.

A jednak trudno się spodziewać, aby podjęcie tych niezbędnych kroków mogło zaradzić strukturalnemu bezrobociu i „dziedziczeniu” ubóstwa. Co zatem należy zrobić? Dużą rolę może odegrać dalekosiężna reforma oświaty, o której już wspominałem, wraz z krokami na rzecz odrodzenia prywatnego rynku wynajmu mieszkań. Istotne znaczenie mogą mieć również vouchery pozwalające bezrobotnym (i innym) na przekwalifikowanie się w odpowiednim kierunku. Najważniejsze są chyba jednak przedsięwzięcia zmierzające do umożliwienia akumulacji kapitału tym, którzy nie mają nic lub mają niewiele, co na dłuższą metę przyczyniać się będzie do stopniowego zaniku klasy niższej.

Źródło: John Gray, *O rządzie ograniczonym*, Warszawa 1995, s. 93–97.

Ćwiczenie 1



Ćwiczenie 2



Ćwiczenie 3



Ćwiczenie 4



## Ćwiczenie 5



Zapoznaj się z tekstem i wykonaj ćwiczenie.

### ” *Lewiatan*

Wzajemne przenoszenie uprawnień nazywamy umową. (...) Zdobywa się tę moc suwerenną dwiema drogami. Jedną jest siła przyrodzona; na przykład wówczas, gdy człowiek podporządkowuje swoje dzieci sobie i swemu kierownictwu przez to, że może je unicestwić, gdyby się oparli; albo wówczas, gdy człowiek w wojnie podporządkowuje swej woli nieprzyjaciół, darowując im życie pod tym warunkiem. Drugą drogą wówczas, gdy ludzie zgadzają się między sobą podporządkować się dobrowolnie jakiemuś człowiekowi lub zgromadzeniu ufając, że będzie ich bronił przed wszystkimi innymi. Państwo powstałe na tej drodze można nazwać państwem politycznym, czyli państwem opartym na ustanowieniu; powstałe zaś na pierwszej drodze państwem powstałym przez zawłaszczenie.

Źródło: *Lewiatan*, [w:] Thomas Hobbes, *Antologia tekstów filozoficznych dla maturzystów, olimpijczyków, studentów i nauczycieli filozofii, cz. I, od Talesa do Kanta*, Kraków 2002, s. 133.

## Ćwiczenie 6



Zapoznaj się z tekstem i wykonaj ćwiczenie.

### ” Witold Kwaśnicki

#### ***Historia myśli liberalnej. Wolność Własność Odpowiedzialność***

Wolność na rynku, zdaniem Hutchesona, obejmuje wzajemną pomoc poprzez zyski obu stron w akcie wymiany. Powszechne stosowanie podziału pracy związane jest z wymianą wiedzy i pozwala na znacznie większe wykorzystanie maszyn i mechanizacji produkcji.

Źródło: Witold Kwaśnicki, *Historia myśli liberalnej. Wolność Własność Odpowiedzialność*, dostępny w internecie: kwasnicki.prawo.uni.wroc.pl [dostęp 30.06.2020 r.].

## Ćwiczenie 7



Zapoznaj się z tekstem i wykonaj ćwiczenie.

” Charles Montesquieu

### *O duchu praw*

Wolność polityczna istnieje jedynie w rządach umiarkowanych. (...) Jest w nich jedynie wówczas, kiedy się nie nadużywa władzy. Ale wiekuiste doświadczenie uczy, iż wszelki człowiek, który posiada władzę, skłonny jest jej nadużyć; posuwa się tak daleko aż napotka granice. (...) Iżby nie można było nadużywać władzy, trzeba aby przez naturalną grę rzeczy władza powściągała władzę.

Źródło: Charles Montesquieu, *O duchu praw*, tłum. Tadeusz Boy-Żeleński, dostępny w internecie: wolnelektury.pl [dostęp 30.06.2020 r.].

## Ćwiczenie 8



Zapoznaj się z tekstem i wykonaj ćwiczenie.

### ” *Wprowadzenie*

Narracja nowoliberalna pozwala uświadomić sobie problematyczność szeregu opozycji na dobre zadomowionych we współczesnych debatach politycznych: liberalizmu i solidaryzmu, racjonalności i irracjonalności, realizmu i populizmu. (...) Dobra społeczne upatruje w doskonaleniu jednostki, uzależniając ocenę systemów ekonomiczno-społecznych od stopnia, w jakim sprzyjają jej samorozwojowi. (...) Prace nowych liberałów jasno wykazują, że liberalizm nie musi być niesolidarny, interwencjonizm marnotrawczy, populistyczny, a przez to irracjonalny, że liberalizm nie musi być uniwersalistyczny, przemawiać językiem ekspertyzy ekonomicznej i prognoz makroekonomicznych.

Źródło: *Wprowadzenie*, [w:] *Nowy liberalizm. Wybór tekstów*, red. Colin Tyler, Janusz Grygień, Touń, s. 9-25.

# Dla nauczyciela

---

**Autorka:** Dorota Czarny

**Przedmiot:** wiedza o społeczeństwie

**Temat: Liberalizm**

**Grupa docelowa:** III etap edukacyjny, liceum, technikum, zakres rozszerzony

**Podstawa programowa:**

zakres rozszerzony

V. Państwo, myśl polityczna i demokratyzacja.

Uczeń:

6) porównuje założenia myśli liberalnej i konserwatywnej;

11) analizuje kwestię pojmowania równości, wolności i sprawiedliwości w różnych nurtach myśli politycznej.

**Kształtowane kompetencje kluczowe:**

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie.

**Cele operacyjne:**

Uczeń:

- analizuje typy poleceń do ćwiczeń dotyczących liberalizmu;
- wskazuje różnice między liberalizmem a konserwatyzmem,;
- charakteryzuje cechy liberalizmu;
- ocenia swoją wiedzę, wykonując zestaw ćwiczeń.

**Strategie nauczania:**

- konstruktywizm.

**Metody i techniki nauczania:**

- burza mózgów;
- analiza tekstu źródłowego;
- elementy dramy;
- dyskusja.

**Formy zajęć:**

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

**Środki dydaktyczne:**

- komputery z głośnikami i dostępem do internetu, słuchawki;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- kartki do losowania z nazwiskami liberałów.

## Przebieg zajęć:

### Przed lekcją

Uczniowie mają za zadanie przypomnieć sobie wiadomości dotyczące liberalizmu z e-materiału w celu aktywnego uczestnictwa w lekcji podsumowującej. Chętni lub wybrani uczniowie mają za zadanie przygotować poglądy wybranych przedstawicieli liberalizmu. Na kartkach do losowania wypisane są nazwiska osób: John Locke, Karol Monteskiusz, Adam Smith, Alexis de Tocqueville, John Maynard Keynes, Adam Krzyżanowski, Ferdynand Zweig (autoprezentacja – element dramy).

### Faza wstępna

1. Nauczyciel przedstawia temat i cele lekcji.
2. Prowadzący prosi uczniów, aby swoimi słowami wyjaśnili pojęcia „liberalizm” i „konserwatyzm”, następnie wskazana osoba wyszukuje w encyklopedii znaczenia pojęć.
3. Nauczyciel prosi uczniów, którzy mieli przedstawić prezentację wybranych postaci, o przygotowanie się, a pozostałych uczniów o uważne słuchanie i notowanie najważniejszych informacji.

### Faza realizacyjna

1. Uczniowie przedstawiają krótką charakterystykę postaci i jej poglądy.
2. Na prezentację zostaje wyznaczony czas.
3. Po wszystkich prezentacjach nauczyciel poleca, aby osoby niebiorące w nich udziału zapisały swoje spostrzeżenia na tablicy, na której narysowana jest tabelka z sylwetkami przedstawicieli liberalizmu.

4. Uczniowie – na podstawie wysłuchanych prezentacji i poglądów poszczególnych osób – mają wskazać cechy liberalizmu.
5. Prowadzący odtwarza audiobooka z zasobów multimedium i prosi, aby po wysłuchaniu uczniowie odpowiedzieli na pytanie zawarte w poleceniu 1. Chętne lub wyznaczone przez nauczyciela osoby udzielają odpowiedzi, pozostała część klasy po wysłuchaniu w razie potrzeby uzupełnia wypowiedź.
6. Uczniowie dobierają się w pary i po krótkiej naradzie i dyskusji wskazują konkretne różnice między poglądami liberalnymi i konserwatywnymi.
7. Wybrane osoby prezentują swoje spostrzeżenia.

#### Faza podsumowująca

1. Nauczyciel poleca, aby jako podsumowanie tematu uczniowie wykonują ćwiczenia interaktywne wskazane przez nauczyciela. Następnie wspólnie omawiają zaznaczone odpowiedzi.
2. Osoby, które przygotowały prezentacje do lekcji, zostają ocenione.

#### **Praca domowa:**

1. Uczniowie wykonują pozostałe ćwiczenia z sekcji Sprawdź się.
2. Opisz poglądy jednego z przedstawicieli liberalizmu, które najbardziej odpowiadają twoim przekonaniom. Uzasadnij swój wybór.

#### **Materiały pomocnicze:**

John Gray, *O rządzie ograniczonym*, Warszawa 1995, s. 93–97.

Anthony Giddens, *Socjologia*, Warszawa 2004, s. 461–463.

## **Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:**

Uczniowie w domu przed lekcją, na podstawie audioobooka, tworzą własną mapę myśli liberalizmu, przedstawiając swoje argumenty. Materiał zostanie użyty podczas lekcji do dyskusji jako podsumowanie informacji na temat prezentowanych przedstawicieli liberalizmu.